

KRZYSZTOFORY

Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa

35

Zeszyt z okazji 60-lecia istnienia muzeum w Starej Synagodze w Krakowie /
Volume issued on the occasion of the 60th anniversary of the museum
in the Old Synagogue in Kraków

Koncepcja merytoryczna zeszytu /
The concept behind the main theme of the volume:
Eugeniusz Duda

Muzeum Historyczne Miasta Krakowa

Kraków 2017

Muzealne sprawy

Museum Issues

Podgórze z widokiem na Kraków

Podgórze od strony obecnej ul. Parkowej (tytuł oryg. Cracow. General view), ok. 1871 r., diapozytyw szklany, 8,1 × 8,1, cm; w zbiorach MHK, nr inw. MHK-9028/N

Muzeum Historyczne Miasta Krakowa pozyskało w kwietniu 2016 roku nowy nabytek. Jest nim szklany diapozytyw przedstawiający panoramę Krakowa i Podgórze z podgórskich Krzemionek (w rejonie dzisiejszej ulicy Parkowej), wykonaną przez francuskiego lub krakowskiego fotografa około 1871 roku. Historia powstania przedmiotu jest nieco zagadkowa, poszukiwania autora fotografii barwne, widok niezwykle cenny, a sposób pozyskania – bardzo „podgórski”...

Jak z grafiki Altha

Przedmiot, o którym mowa, to czarno-biały diapozytyw o wymiarach 8,1 × 8,1 cm. Zdjęcie przedstawia panoramę Krakowa z widokiem Kazimierza i Wawelu (dobrze widoczne są od lewej sylwetki kościołów Bonifratrów (dawniej Trynitarzy)¹ i św. Katarzyny, ratusza kazimierskiego na placu Wolnica, kościołów Bożego Ciała oraz z prawej Dominikanów i Mariackiego), wykonaną z podgórskich Krzemionek (*Cracow. General view*²). Podgórze stanowi

pierwszy plan omawianej fotografii i to właśnie ten widok interesuje nas najbardziej.

Podobne ujęcie – nieco szersze i z większej odległości – wielokrotnie pojawia się na grafikach pochodzących z podobnego okresu, wzorowanych na akwareli Rudolfa Alta z 1839 roku, znakomitego wiedeńskiego akwarelisty. W roku 1839 odbył on podróż do Galicji, podczas której namalował m.in. widok Krakowa, datowany „Podgórze, 24 September 1839”. Ryciny wykonane według jego akwareli ukazywały się w latach 1841–1856, służąc za wzór dla wielu kopii³. Kilkanaście z nich, różnego autorstwa, znajduje się w zbiorach Działu Grafiki Muzeum Historycznego Miasta Krakowa. Różni je nie tylko odleglejsze ujęcie, ale i zastosowany sztafaż. Na pozyskanej fotografii autor zdjęcia stanął nieco bliżej zabudowy dzisiejszej ulicy Parkowej (do 1917 roku Wolskiej w związku z tym, że wiodła w stronę Woli Duchackiej⁴). Doskonale widać po obu stronach drogi parterowe drewniane i murowane domy pokryte gontem, plecionkowe płoty oddzielające zagrody od gościńca, który na zdjęciu wygląda jak wiejski polny trakt, choć był to ważny dawny średniowieczny szlak prowadzący w kierunku Wieliczki. Droga została przebudowana w latach 1843–1855⁵ w związku z budową na Krzemionkach fortyfikacji⁶. Wije

¹ Pałamarz Piotr, Kuczman Kazimierz: Kościół pw. św. Trójcy i klasztor bonifratrów (dawniej trynitarzy) oraz dawny szpital bonifratrów. W: *Katalog zabytków sztuki w Polsce*. T. 4. *Miasto Kraków*. Cz. 5. *Kazimierz i Stradom. Kościoły i klasztory*, 2. Red. Irena Rejduch-Samkowa, Jan Samek. Warszawa 1994, s. 66–67.

² „Kraków. Widok ogólny”. Ekspozat z MHK ma angielski tytuł, nadany i zanotowany na oprawce diapozytywu przez właściciela pochodzącego z Wielkiej Brytanii.

³ Banach Jerzy: *Dawne widoki Krakowa*. Wyd. 2 uzup. Kraków 1983, s. 130–131.

⁴ Supranowicz Ewa: *Nazwy ulic Krakowa*. Kraków 1995, s. 118.

⁵ *Loc. cit.*

⁶ Opaliński Piotr: Austriackie fortyfikacje Podgórze w latach 1790–1859. W: *Miasto pod kopcem Kraka*. Red. nauk. Elżbieta Firlet. Kraków 2016, s. 187–228. Katalog wystawy w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa, oddział Muzeum Podgórze, 4 lipca – 27 grudnia 2015 r. Kurator Elżbieta Firlet.

Fragment planu katastralnego Podgórze z rynkiem podgórskim, 1847. Oznaczone zabudowania murowane i drewniane, zieleń, pola uprawne, drogi. W lewym górnym rogu napis tuszem: „STADT | PODGORZE | 1847”. W prawym górnym rogu podziałka liniowa w sążniach wiedeńskich, poniżej sygn. Franz Stipek; w zbiorach MHK, nr inw. MHK-649/VIII

się, prowadząc w górę, obok ścian działającego zapewne jeszcze wtedy kamieniołomu, który mniej więcej trzy dekady później⁷ dzięki staraniom Wojciecha Bednarskiego, podgórskiego społecznika i nauczyciela, stanie się parkiem, dziś znanym jako park Bednarskiego⁸. Nieco niżej widzimy dominantę tej fotografii – klasycystyczny kościół św. Józefa, wybudowany w roku 1832 według projektu budowniczego cyrkułu bocheńskiego, Franciszka Brotschneidera⁹ w obowiązującym wówczas rządowym stylu józefińskim¹⁰. Wprowadzenie typowych kościołów parafialnych na terenie Austrii i Galicji było konsekwencją szeroko zakrojonej polityki, polegającej na stopniowym ograniczaniu wolności Kościoła na rzecz podporządkowania go władzy cesarskiej. Akcję tę zapoczątkowała cesarzowa Maria Teresa w 1771

roku, a rozwinął ją za swoich rządów jej syn, Józef II¹¹. Podgórski kościół, podobnie jak inne typowe józefińskie kościoły, był niewielki i posiadał skromną fasadę ozdobioną pilastrami, z centralnie umieszczoną wieżą zegarową, doskonale widocznymi na fotografii. Poświęcenia budowli dokonał w 1833 roku biskup diecezjalny tarnowski Franciszek Piszek¹².

Obok świątyni nie ma jeszcze dzwonnicy, którą wybudowano z cegły i kamienia na skale od południowo-wschodniej strony kościoła w 1879 roku¹³. I to właśnie ten szczegół pozwolił na prawdopodobne początkowe datowanie fotografii – pomiędzy 1855 a 1874 rokiem. Z budową kościoła wiąże się ściśle proces wytyczania oryginalnej, charakterystycznej kompozycji rynku (dziś Rynku

⁷ Park został otwarty 19 lipca 1896 r.

⁸ Żółciak Katarzyna, Żółciak Jarosław: *Park im. Wojciecha Bednarskiego*. Kraków 2007, s. 19

⁹ Rusińska Stanisława, Beiersdorf Zbigniew, Bogdanowski Janusz: „Stare Podgórze – studium historyczno-urbanistyczne”. Kraków 1977–1978, s. 43, mps w archiwum WUOZ w Krakowie.

¹⁰ Określenia tego używa się w stosunku do zestawu oficjalnych, urzędowych wzorców architektonicznych, które obowiązywały w osadach kolonizacji józefińskiej. Styl józefiński jest pewnego rodzaju odmianą stylu późnobarokowego. Podgórze, miasto kolonizacji józefińskiej, w pierwszej fazie swego rozwoju urbanistycznego stosowało powyższe zasady.

¹¹ Werner Michael Schwarz, Ecker Katrin: Kolonizowanie póżornie pustego regionu. W: *Mit Galicji*. Red. nauk. Jacek Purchla, Wolfgang Kos, Żanna Komar, Monika Rydiger, Werner Michael Schwarz. Kraków–Wien 2014, s. 295.

¹² Łatak Kazimierz: Kościół i parafia św. Józefa w Podgórzu w świetle materiałów archiwalnych klasztoru Bożego Ciała kanoników regularnych laterańskich w Krakowie. W: *X Sesja Podgórska. W 225-lecie lokacji miasta Podgórze i 100-lecie konsekracji kościoła św. Józefa w Podgórzu*. Kraków 2009, s. 10.

¹³ Archiwum Parafii św. Józefa w Krakowie, Kronika parafii. Cz. 2. 1919–1945. Pamiątniki ks. Józefa Niemczyńskiego, rkps, bez nr inw., s. 243.

Fasada północna pierwszego kościoła św. Józefa w Podgórzu, sygn. W.K., pierwsza połowa XIX w., rys., tusz; w zbiorach MHK, nr inw. MHK-650/VIII

Podgórskiego)¹⁴. Obecny kształt placu powstawał w okresie od roku 1832 do około połowy XIX wieku¹⁵. Budowniczy świątyni wykorzystał charakter przestrzeni tej części Podgórza. Mając do dyspozycji niewielką, wymagającą przestrzeń (zbocze Krzemionek) i istniejącą zabudowę, nadał rynkowi geometryczny kształt trapezu¹⁶, który pozwolił na wyeksponowanie kościoła w pełnej okazałości¹⁷. Projektant stworzył wrażenie ciekawej iluzji optycznej: stojący jak na podium kościół wydaje się oddalony od obserwatora i znacznie większy niż jest w rzeczywistości¹⁸. Rynek po 1893 roku nazwano Rynkiem Głównym¹⁹ (dla odróżnienia od Małego Rynku, który powstał właśnie po 1893 roku)²⁰.

Ozdobą tego zdjęcia jest drobny, ale jakże ważny szczegół – znakomicie widoczne sylwetki ludzkie znajdujące się w prawym dolnym rogu fotokopii. Są to mężczyźni w surdutach i cylindrach – podgórzanie lub towarzysze podróży fotografa. Drzewa widoczne z prawej strony świątyni zasłaniają fasadę jednego z najstarszych podgórskich budynków zajezdnych – zajazdu Pod Jeleniem, najprawdopodobniej końca XVIII wieku, który nazwę zawdzięcza narożnemu godłu jelenia o dwóch ciałach. Budynek był własnością Franciszka Rippera, ojca Juliusza Rippera (1847–1914), późniejszego admirała, uważanego za jednego z najwybitniejszych dowódców floty austro-węgierskiej, odznaczonego Wielkim Krzyżem Orderu Żelaznej Korony, Wielkim Krzyżem Orderu Leopolda, Krzyżem Zasługi Wojskowej oraz licznymi orderami zagranicznymi²¹. W lutym 1846 roku, podczas powstania krakowskiego, wraz z wojskami austriackimi Pod

Rynek Podgórski, pierzeja południowo-wschodnia z pierwszym kościołem parafialnym św. Józefa i dzwonnica, ok. 1900 r., fot. Natan Krieger; w zbiorach MHK, nr inw. MHK-522/K

Widok Rynku Podgórskiego od strony kościoła św. Józefa. Po lewej kamienica burmistrza Jana Elsnera, najbardziej z prawej zajazd Pod Białym Orłem (dawny ratusz), obok zajazd Pod Czarnym Orłem, a następnie Pod Jeleniem. Pocztówka wydana nakładem J. Janickiego w Podgórzu, początek XX w.; w zbiorach MHK, nr inw. MHK-3331/VIII k

¹⁴ Według Żółcia, to osobie Franciszka Brotschneidera należy przypisywać autorstwo kompozycji Rynku, zob. Żółciak Jarosław: Z badań nad Rynkiem Podgórskim. W: *X Sesja Podgórska...*, s. 58.

¹⁵ Ibidem, s. 57.

¹⁶ Ibidem, s. 77.

¹⁷ W zasobie Archiwum Narodowego w Krakowie znajduje się fotografia autorstwa Józefa Zajączkowskiego z lat sześćdziesiątych – siedemdziesiątych XIX w., na której widoczny jest kształt rynku oraz fasada pierwszego kościoła św. Józefa. Zob. Firlet Elżbieta: *Miasto pod kopcem Kraka. Słowo o wystawie*. W: *Miasto pod kopcem...*, s. 53.

¹⁸ Swaryczewska Magdalena, Żółciak Jarosław, Żółciak Katarzyna, Grodziska Karolina, Bogdanowski Janusz (konsultacja): „Rynek Podgórski – studium historyczno-kompozycyjne zieleni z koncepcją projektów”. Kraków 1990–1991, mps w archiwum Magdaleny Swaryczewskiej.

¹⁹ Po połączeniu Podgórza i Krakowa w związku z kolizją nazw rynek w Podgórzu przemianowano na Rynek Podgórski, a Mały Rynek na plac Zgody, czyli dzisiejszy plac Bohaterów Getta.

²⁰ Żółciak Jarosław: Z badań nad Rynkiem..., s. 81.

²¹ Bogunia-Paczyński Andrzej: Juliusz von Ripper – admirał z Podgórza. W: *Podgórzanie. Materiały VIII Sesji Podgórskiej*. Cz. 2. Kraków 2007, s. 31–45.

Widok Krakowa od południowego wschodu, ok. 1840 r. U dołu na marginesie napis: „KRAKAU”, ok. 1860 r., litografia kolorowa. Naśladownictwo widoku z akwareli Rudolfa Alta z 1839 r. Wiernie powtórzony schemat panoramy: zabudowa; różnice widoczne w szczegółach i w pierwszym planie, obejmującym mniejszy zakres terenów Krzemionek Podgórskich. U podnóża Krzemionek zabudowania Podgórze z kościołem św. Józefa i zabudowaniami Rynku (dziś Podgórskiego). Za Wisłą Kazimierz zabudowany przeważnie piętrowymi domami i górującymi kościołami: św. Michała na Skalce, św. Katarzyny, Bonifratrów, Bożego Ciała, pośrodku ratusz na Wolnicy. Na dalszym planie Kraków, Wawel. Po lewej Zwierzyniec ze wzgórzem bł. Bronisławy i kopcem Kościuszki; w zbiorach MHK, nr inw. MHK-1603/VIII

Jeleniem zatrzymał się uciekający z Krakowa prezes Senatu Jan Schindler, a także przywódca powstania listopadowego, uczestnik powstania kościuszkowskiego, gen. Józef Chłopiński²². W obozisku kwaterowali też oficerowie interwencyjnych oddziałów austriackich. Budynek został odnowiony i przebudowany po pożarze w 1862 roku²³. Podczas okupacji niemieckiej znalazł się w granicach getta.

Zza drzew rosnących obok świątyni z prawej strony wyłaniają się charakterystyczne zabudowania pierzei Rynku Podgórskiego. Pierwszy od prawej widoczny jest klasycystyczny jednopiętrowy budynek zajazdu Pod Czarnym Orłem (dziś Rynek Podgórski 13) z przełomu XVIII i XIX wieku z tympanonem i lukarnami. Jest to jeden z nielicznych zachowanych w oryginalnej formie budynków zajazdów podgórskich. Niegdyś mieścił się tu skład win oraz wyszynk. W 1829 roku podczas swojego siedmiodniowego pobytu w Krakowie mieszkał tu Fryderyk Chopin. Podgórze było bazą mieszkalną w trakcie wycieczek do Krakowa i okolic dla pianisty i towarzyszy jego podróży do Wiednia. (Grupa młodych wycieczkowiczów zwiedzała m.in. kopalnię soli w Wieliczce, Bibliotekę Jagiellońską, Collegium

Targ na Podgórzu w Krakowie, aut. Władysław Szerner, grafika zamieszczona w „Tygodniku Ilustrowanym” z 1 listopada 1890 (nr 44, s. 277). Rysunek przedstawia Rynek Podgórski przed 1862 r., przed pożarem miasta (jednopiętrowe zabudowania w tle fotografii – dzisiejszej ulicy Brodzińskiego – po pożarze zostały odbudowane w postaci dwupiętrowych kamienic). Na litografii po lewej stronie doskonale widoczna kamienica Jana Elsnera, burmistrza Podgórze w latach 1796–1799, obok zajazd Pod Jeleniem; w zbiorach MHK, nr inw. MHK-1681/VIII

²² Ibidem, s. 33.

²³ Żółciak Jarosław: Zarys przemian dziejowych miasta Podgórze oraz wsi Płaszów, Rybitwy, Przewóz – historycznych miejscowości dzielnicy XIII (wybrane zagadnienia). W: *Wolne Król. Miasto Podgórze – Płaszów – Rybitwy – Przewóz. Zarys przemian historycznych*. Red. Jarosław Żółciak. Kraków 1996, s. 94.

²⁴ Bełtowska Lucyna: *Siedem krakowskich dni Fryderyka Chopina*. „Alma Mater” 2010–2011, nr 130–131, s.7–14.

²⁵ „Czas” 1862, nr 203, z 4 września, s. 3.

Maius, a także Dolinę Prądnika)²⁴. Z zajazdem wiąże się też historia nieszczęścia, jakim był pożar Podgórze w 1862 roku. O wydarzeniu pisał krakowski „Czas”. „(...) dziś koło godziny 8:30 z rana wybuchnął na Podgórzu pożar w obozisku pod »Czarnym Orłem«, z niewiadomej dotąd przyczyny. Wiatr prądem swym skierował płomień na sąsiednią oboziskę »pod Jeleniem« i ogarnął cały szereg domów po obu stronach ulicy ku mostowi na Wiśle prowadzące do Krakowa”²⁵.

Widok Krakowa z Krzemionek Podgórskich według stanu z 1839 r. „PODGORZE | MIT DER ANSICHT VON KRAKAU | Hartleben's Verlag”, pod widokiem napisy: „Gez. v. Rud. Alt”, „Ausgeführt d Black und Armstrong”, „Gest. v. J. Shury and Son” litografia; w zbiorach MHK, nr inw. MHK-965/VIII

Pożar stawił 10 domów, które wkrótce odbudowano. Obok zajazdu Pod Czarnym Orłem widoczna jest górna część fasady (tympanon) zajazdu Pod Białym Orłem (dziś Rynek Podgórski 14), pełniącego niegdyś funkcję magistratu miasta Podgórze²⁶. Budynek pochodzi z tego samego okresu, co omawiany wyżej zajazd Pod Czarnym Orłem, tj. z początku XIX wieku²⁷. Wzniesiony został w stylu późnoklasycystycznym, z tympanonem, w którym widnieje godło budynku – biały orzeł o rozpostartych skrzydłach.

Na lewo od kościoła św. Józefa wylania się dobrze widoczna część fasady oraz dachu z dwoma lukarnami. To XVIII-wieczny zajazd (obecnie Rynek Podgórski 11), należący do jednego z burmistrzów Podgórze w latach 1796–1799, Jana Beniamina Elsnera²⁸. W tym budynku przyszedł na świat Edward Leopold Puntner (1793–1840), żołnierz armii napoleońskiej, kawaler Orderu Legii Honorowej, powstaniec listopadowy²⁹. Zajazd z łamanym dachem został nadbudowany w 1928 roku i tym samym został pozbawiony pierwotnej urody.

Paryska zagadka

Zanim Muzeum pozyskało opisywane zdjęcie, podobne odnalazłam dużo wcześniej w czasie kwerendy w zbiorach Bibliothéque nationale de France w Paryżu (BnF), w dziale zbiorów poświęconych Galicji (prezentowany obraz jest odwrócony). Niemalże identyczny kadr odnalezionego zdjęcia pozbawiony był jednak niezwykle cennego szczegółu – postaci ludzkich. Wykonany został dokładnie w tym samym dniu (i w tym samym miejscu;

kwitną kwiatki, być może są to mlecze lub stokrotki, a więc fotografia wykonana została wiosną). Nasze przypuszczenia, że ta francuska fotografia może być częścią fotografii stereoskopowej i fragmentem naszej fotografii już w początkowej fazie poszukiwań rozwiła korespondencja z właścicielami francuskiej kopii. Jak wynikało z korespondencji z Bibliothéque nationale de France, tamta szklana klisza również jest odbitką na szkle o rozmiarach 13 × 18 cm. Jednak opiekun kolekcji nie był w stanie ani wymienić nazwiska autora, ani potwierdzić datowania odbitki, tym bardziej negatywu, z którego została zrobiona. Do stycznia 2017 roku wiedzieliśmy jedynie, że widok należy do obszernego, zdigitalizowanego zbioru o nazwie Gallica. Jest elementem kolekcji będącej spuścizną po Agencji Prasowej Rol, założonej przez Marcela Rola w 1904 roku, tuż przed jego tragiczną śmiercią w wypadku samochodowym. Agencja znana była pod kilkoma nazwami – „Rol Marcel et Cie, reportage photographique”, „Marcel Rolo u encore”, „M. Rol”. Agencja Rola w 1938 roku połączyła się z agencją Louisa Meurisse i następnie World Press Photo, tworząc

²⁶ Żółciak Jarosław: *Zarys przemian dziejowych...*, s. 84.

²⁷ *Ibidem*, s. 84.

²⁸ Sasinowski Adam: *Burmistrzowie okresu autonomii galicyjskiej. W: Poczet sołtysów, wójtów i burmistrzów miast, jurydyk, wsi i gmin przyłączonych do Krakowa do 1915.* Oprac. Bogdan Kasprzyk. Kraków 2013, s. 640.

²⁹ Kiełkowski Roman: *Historie spod Kopca Krakusa.* Kraków 1972, s. 107–110.

znaną Agencję Prasową SAFARA³⁰. Liczący kilkadziesiąt tysięcy fotografii zbiór BnF odkupiła od tej ostatniej, z czego 50 tysięcy pozycji zdigitalizowała i udostępniła na swojej stronie WWW. Interesująca nas fotografia znajduje się w katalogu Gallica pod hasłem Cracovie i w katalogu panoram z lat 1914–1945.

Biorąc pod uwagę kadr i postaci oraz porę roku, z dużym prawdopodobieństwem można było stwierdzić, że jest to najprawdopodobniej fotografia tego samego autorstwa. Nie wiedzieliśmy jednak nadal, czy zdjęcie Krakowa, na którym trochę przypadkowo znalazło się Podgórze, zamówiła francuska prasa. Czy wysłała do Krakowa swojego korespondenta, w co wątpimy (samo zapotrzebowanie na panoramiczne zdjęcie miasta było zbyt błahym powodem wizyty). Zatem najpewniej fotografia została zakupiona. Skąd? Od kogo? Kto ją wykonał i kiedy pozostawało zagadką.

Odkryciom potrzeba odrobinę szczęścia

Przypadek, który rządzi nauką, intuicją i wprawne oko naszej muzealnej koleżanki, Anny Bednarek, rozwiązały tę frapującą historię i z tego miejsca bardzo jej za to dziękuję. Wykonując kwerendę w Technisches Museum w Wiedniu, natrafiła zupełnie przypadkowo na „naszą” podgóorską fotografię. Co najważniejsze, ta wiedeńska wersja³¹ była nie tylko opatrzona podpisem, ale też uzupełniona o stereoparę, gdyż – jak wcześniej przypuszczaliśmy – fotografia była wykonana w technice stereoskopowej i tym samym przeznaczona do oglądania za pomocą stereoskopu czy fotoplastykonu, tak modnych wśród mieszczan od połowy XIX do lat trzydziestych XX wieku. Na dolnej części szklanego diapozytywu, tuż pod prawą fotografią, na czarnym pasku znajduje się słabo widoczna, doklejona na pozytywie adnotacja z inicjałami autora fotografii, tytułem i nr. katalogowym „L. et F. 2347³² *Panorama de Cracovie, Pologne*”³³. Inicjały należą do paryskiej firmy fotograficznej J. Lachenal, L. Favre et Cie, która powstała – jak podaje katalog firmy³⁴ – w 1869 roku, a mieściła się pod adresem 72 Boule-

Cracovie (Pologne), sierpień 1921 r., fot. Agence Rol, wym. 13 × 18 cm; w zbiorach Bibliothèque nationale de France, nr inw. FRBNF43652197

vard de Sébastopol i działała w stolicy Francji przynajmniej do 1875 roku. Zakład specjalizował się, co uwidacznia się po przeglądnięciu katalogów firmy³⁵, w fotografowaniu widoków architektury, zabytków, rzeźb, przyrodniczych osobliwości itp. w różnych miastach Europy, a także Afryki, Turcji, Rosji i krajach Bliskiego Wschodu. I to właśnie z katalogów z roku 1871 i potem z 1874 dowiadujemy się, że fotografowie z paryskiego zakładu dotarli także do Polski. W spisie z 1871 roku na stronie 74³⁶ (katalogu z roku 1874 na stronie 82³⁷) znajduje się wykaz widoków z Warszawy i Krakowa. W tym ostatnim po fotografii Bramy Floriańskiej, grobu św. Stanisława, Kazimierza Wielkiego, hrabiego Potockiego, Thorwaldsena, zamku nad Wisłą i drogi na kopiec Kościuszki jako ostatnia pozycja pod nr. 2347 widnieje nasza *Panorama de Cracovie. Pologne*, czyli widok Krakowa, a tym samym Podgórze. Starszy z katalogów określa zatem datę powstania naszego widoku pomiędzy rokiem 1869 (powstanie zakładu) a rokiem 1871 (data wydania katalogu).

³⁰ *Agence Meurisse* [online]. [dostęp 12 września 2016 r.]. Dostępny w internecie: [www.vergue.com/category/Auteurs/Agence-Meurisse; Les-repertoires-thematiques-de-lagence-ROL-\(1904-1937\)](http://www.vergue.com/category/Auteurs/Agence-Meurisse; Les-repertoires-thematiques-de-lagence-ROL-(1904-1937)) [online]. Le Blog Gallica. La Bibliothèque numérique de la BnF et de ses partenaires [dostęp 12 września 2016 r.]. Dostępny w internecie: www.blog.bnf.fr/gallica/index.php/2015/09/14/les-repertoires-thematiques-de-lagence-rol-1904-1937/.

³¹ Nr inw. SD-01-3081.

³² Numer katalogowy zbiorów agencji fotograficznej, która wykonała zdjęcie.

³³ *Panorama von Krakau, Polen*, Inv. Nr. SD-01-3081 [online]. Technische Museum Wien [dostęp 19 września 2016 r.]. Dostępny w internecie: <http://www.technischesmuseum.at/online-sammlung/site/default.aspx#/includes/viewdetail.htm?mode=search&facets=&searchterm=sd-01-3081>.

³⁴ *Catalogue général des photographies sur verre pour le stéréoscope et la projection de J. Lachenal, L. Favre & Cie* [online]. [dostęp 19 września 2016 r.]. Dostępny w internecie: <http://gallica.bnf.fr/>

ark:/12148/bpt6k850945w/f11.

³⁵ Katalogi znajdują się w zbiorach Bibliothèque nationale de France, są także w jej zbiorach cyfrowych, udostępnionych pod adresami: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k850945w/f7.image>, nr inw. Bibliothèque nationale de France, département Estampes et photographie, BOITE4-AD-1822 (076) z 1874 r. oraz <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b525055719>, nr inw. Bibliothèque nationale de France, département Estampes et photographie, BOITE 4-AD-1822 (073) z 1871 r.

³⁶ *Catalogue général des photographies sur verre pour le stéréoscope et la projection de J. Lachenal, L. Favre & Cie* [online]. Le Blog Gallica. La Bibliothèque numérique de la BnF et de ses partenaires [dostęp 22 września 2016 r.]. Dostępny w internecie: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k850945w/f82.image>.

³⁷ *Catalogue général des vues stéréoscopiques sur verre... / J. Lachenal* [online]. Le Blog Gallica. La Bibliothèque numérique de la BnF et de ses partenaires [dostęp 22 września 2016 r.]. Dostępny w internecie: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b525055719/f90.image>.

Do odkrycia pozostał fakt, jak diapozytyw znalazł się w archiwach Agencji Rol.

Jedyny taki widok

W zbiorach Działu Fotografii Krakowskiej Muzeum Historycznego Miasta Krakowa znajduje się wiele diapozytywów wykonanych na płytkach szklanych lub w postaci błon fotograficznych, lecz szklany z portretem Podgórze z tak wczesnego okresu jest tylko jeden. Nasza fotokopia została podarowana do Muzeum Podgórze przez podgórzezanina, miłośnika dziejów Podgórze, Dariusza Rywczaka, sympatyka Stowarzyszenia Podgórze.pl. Zakupił ją na zagranicznej aukcji internetowej z myślą o wzbogaceniu muzealnej kolekcji dotyczącej Podgórze. Dzięki pracownikom Działu Fotografii Krakowskiej MHK wiadomo, że nasz diapozytyw powstał znacznie później niż oryginalna fotografia, świadczy o tym technika wykonania – nie jest to kolodion. Wersja z Bibliothèque nationale de France też jest dużo późniejsza. Natomiast samo zdjęcie (ujęcie jest oryginalne) powstało na kliszy kolodionowej między 1869 a 1871 rokiem i jest niezwykle cennym świadectwem wyglądu tej części miasta Podgórze w drugiej połowie XIX wieku.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Parafii św. Józefa w Krakowie, Kronika parafii. Cz. 2. 1919–1945. Pamiętniki ks. Józefa Niemczyńskiego, rkps, bez nr inw.

Prace niedrukowane

Rusińska Stanisława, Beiersdorf Zbigniew, Bogdanowski Janusz: „Stare Podgórze – studium historyczno-urbanistyczne”. Kraków 1977–1978, mps w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Krakowie
Swarczewska Magdalena, Żółciak Jarosław, Żółciak Katarzyna, Grodziska Karolina, Bogdanowski Janusz (konsultacja): „Rynek Podgórze – studium historyczno-kompozycyjne. zieleni z koncepcją projektów”. Kraków 1990–1991, mps w archiwum Magdaleny Swarczewskiej

Opracowania

Agence Meurisse [online]. [dostęp 12 września 2016 r.]. Dostępny w internecie: www.vergue.com/category/Auteurs/Agence-Meurisse
Banach Jerzy: *Dawne widoki Krakowa*. Wyd. 2 uzup. Kraków 1983
Bełtowska Lucyna: *Siedem krakowskich dni Fryderyka Chopina*. „Alma Mater” 2010–2011, nr 130–131, s. 7–14
Bogunia-Paczyński Andrzej: Juliusz von Ripper – admirał z Podgórze. w: *Podgórze. Materiały VIII sesji podgórzeńskiej*. Cz. 2. Kraków 2007, s. 31–45
Catalogue général des photographies sur verre pour le stéréoscope et la projection de J. Lachenal, L. Favre & Cie [online].

[dostęp 19 września 2016 r.]. Dostępny w internecie: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k850945w/f11>

Catalogue général des photographies sur verre pour le stéréoscope et la projection de J. Lachenal, L. Favre & Cie [online]. Le Blog Gallica. La Bibliothèque numérique de la BnF et de ses partenaires [dostęp 22 września 2016 r.]. Dostępny w internecie: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k850945w/f82.image>

Catalogue général des vues stéréoscopiques sur verre... / J. Lachenal [online]. Le Blog Gallica. La Bibliothèque numérique de la BnF et de ses partenaires [dostęp 22 września 2016 r.]. Dostępny w internecie: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b525055719/f90.image>

Firlet Elżbieta: *Miasto pod kopcem Kraka*. Słowo o wystawie. W: *Miasto pod kopcem...*, s. 13–102

Les répertoires thématiques de l'agence ROL (1904–1937) [online]. Le Blog Gallica. La Bibliothèque numérique de la BnF et de ses partenaires [dostęp 12 września 2016 r.]. Dostępny w internecie: www.blog.bnf.fr/gallica/index.php/2015/09/14/les-repertoires-thematiques-de-lagence-rol-1904-1937/

Kielkowski Roman: *Historie spod Kopca Krakusa*. Kraków 1972
Łatak Kazimierz: Kościół i parafia św. Józefa w Podgórzu w świetle materiałów archiwalnych klasztoru Bożego Ciała kanoników regularnych laterańskich w Krakowie. W: *X Sesja Podgórska. W 225-lecie lokacji miasta Podgórze i 100-lecie konsekracji kościoła św. Józefa w Podgórzu*. Kraków 2009, s. 5–16

Miasto pod kopcem Kraka. Red. nauk. Elżbieta Firlet. Kraków 2016

Opałiński Piotr: *Austriackie fortyfikacje Podgórze w latach 1790–1859*. W: *Miasto pod kopcem...*, s. 187–228

Pałamarz Piotr, Kuczman Kazimierz: Kościół pw. św. Trójcy i klasztor bonifratrów (dawniej trynitarzy) oraz dawny szpital bonifratrów. W: *Katalog zabytków sztuki w Polsce*. T. 4. *Miasto Kraków*. Cz. 5. *Kazimierz i Stradom. Kościoły i klasztory*, 2. Red. Irena Rejduch-Samkowa, Jan Samek. Warszawa 1994, s. 66–67

Panorama von Krakau, Polen, Inv. Nr. sd-01-3081 [online]. Technische Museum Wien [dostęp 19 września 2016 r.]. Dostępny w internecie: <http://www.technischesmuseum.at/online-sammlung/site/default.aspx#/includes/viewdetail.htm?mode=search&facets=&searchterm=sd-01-3081>

Sasinowski Adam: *Burmistrzowie okresu autonomii galicyjskiej*. W: *Poczet sołtysów, wójtów i burmistrzów miast, jurydyk, wsi i gmin przyłączonych do Krakowa do 1915*. Oprac. Bogdan Kasprzyk. Kraków 2013

Supranowicz Ewa: *Nazwy ulic Krakowa*. Kraków 1995

Werner Michael Schwarz, Ecker Katrin: *Kolonizowanie pozornie pustego regionu*. W: *Mit Galicji*. Pod Red. nauk. Jacek Purchla, Wolfgang Kos, Żanna Komar, Monika Rydiger, Werner Michael Schwarz. Kraków–Wien 2014, S. 284–302

Żółciak Jarosław: *Zarys przemian dziejowych miasta Podgórze oraz wsi Płaszów, Rybitwy, Przewóz – historycznych miejscowości dzielnicy XIII (wybrane zagadnienia)*. W: *Wolne Król. Miasto Podgórze – Płaszów – Rybitwy – Przewóz. Zarys przemian historycznych*. Red. Jarosław Żółciak. Kraków 1996, s. 41–176

Żółciak Katarzyna, Żółciak Jarosław: *Park im. Wojciecha Bednarskiego*. Kraków 2007

Żółciak Jarosław: Z badań nad Rynkiem Podgórskim. W: *X Sesja Podgórska. W 225-lecie lokacji miasta Podgórza i 100-lecie konsekracji kościoła św. Józefa w Podgórzu*. Kraków 2009, s. 57–104

Prasa

„Czas” 1862, nr 203, z 4 września

Strony internetowe

<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k850945w/f7.image>, nr inw. Bibliothèque nationale de France, département Estampes et photographie, BOITE4-AD-1822 (076)
<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b525055719>, nr inw. Bibliothèque nationale de France, département Estampes et photographie, BOITE 4-AD-1822 (073) z 1871 r.

Słowa kluczowe

Podgórze, Krzemionki, kościół św. Józefa, diapozytyw, panorama, Muzeum Podgórza

Podgórze with a view of Kraków

In April 2016, the Historical Museum of the City of Kraków acquired a new purchase – a glass black-and-white slide measuring 8.1 x 8.1 cm, depicting a panorama of Kraków and Podgórze as seen from the Podgórze Krzemionki Hills in the area of today's Parkowa Street, made by a French or Kraków photographer ca. 1871 (“Cracow. General view”). In the slide, there are clearly visible wooden and brick houses on the left and right side

of the road, which looks like a field path, although it was an important medieval route leading toward Wieliczka. The dominant feature of this photograph, the Classicist Church of St Joseph from 1832, can be seen slightly lower. The belfry, which was built in 1879, is not yet present next to the temple. It was precisely this detail that allowed for the probable initial dating of the photograph – between 1855 and 1874.